

VZESTUP MOCI BERKŮ Z DUBÉ V NEKLIDNÝCH DOBÁCH 15. STOLETÍ

2. část

RISE OF POWER OF THE BERKAS OF DUBÁ DURING THE TURBULENT TIMES OF THE 15TH CENTURY, PART 2

Jan Rejzek

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze; rejzek.jan11@seznam.cz

Páni z Ronova patřili k významným českým šlechtickým rodům, které se po několika set let podílely na utváření historie Českého království. Cílem tohoto článku je popsat dějiny jedné z jejich větví – milštejnské podlinie Berků z Dubé v průběhu 15. století se zvláštním důrazem na politické kariéry jejich jednotlivých členů. Po více než půl století politické pasivity se totiž s jejími představiteli můžeme opět setkat po boku krále a ve významných dvorských a zemských úřadech na dvorech Ladislava Habsburského, Jiřího z Poděbrad a Vladislava II. Jagellonského. Předkládaný text je pokračováním článku vydaného v předcházejícím čísle tohoto sborníku. Zaměřuje se na druhou polovinu 15. století, tedy dobu, kdy se Jindřichovi Berkovi a jeho čtyřem synům podařilo probojovat si cestu do nejvyšších míst české politiky a ovládnout několik úřadů při dvoře. Zatímco Jindřich zachovával významné postavení celé rodiny během vlády Jiřího z Poděbrad, jeho čtyři potomci pokračovali v jeho šlépějích a po nástupu Vladislava II. roku 1471 dokonce ještě polepsili svou pozici ve veřejném životě. Právě díky jejich úsilí se politický vliv a majetková držba celé milštejnské podlinie rozšířily z Českého království do oblasti Moravského markrabství, čímž zajistili svému rodu významné postavení uvnitř stavovské obce.

česká šlechta, Berkové z Dubé, Milštejnská podlinie, pozdní středověk, raný novověk, severní Čechy, dvorská kariéra

The lords of Ronov belonged to the significant Bohemian noble families who shaped the history of the Kingdom of Bohemia for several centuries. The aim of this article is to reconstruct the history of one of its branches – the lords Berka of Dubá and Lipá of the Milštejn branch in the fifteenth century, especially with the emphasis on political careers of its individual members. After more than a half century of political passivity, we can see its representatives once more alongside the king and in hold of important offices at the court of Ladislaus of Habsburg, George of Poděbrady and Vladislaus II. of Hungary. This article is the continuation of the text which was published in the last volume of *Bezděz*. It covers the second half of the fifteenth century, the period when Jindřich Berka and his four sons broke through in the highest levels of the Bohemian politics and took control of several offices at the court. While Jindřich sustained the significant social status of the family in the years of the rule of George of Poděbrady, his four descendants even improved their positions after the accession of Vladislaus II in 1471. Due to their efforts, the

political power and the land property of the whole Milštejn branch expanded from Bohemia to the Margraviate of Moravia and thus ensured the family's important role among the political estates.

Bohemian Nobility, Berka of Dubá, the Branch of Milštejn, Late Middle Ages, Early Modern Time, Northern Bohemia, Court Career

Ve službách králů Ladislava Habsburského a Jiřího z Poděbrad

Dějiny milštejnské podlinie přináležející k rozvětvenému rodu Berků z Dubé a konkrétně osobu Jindřicha Berky z Dubé a Lipé (6) jsme v předcházejícím článku^{1/} opustili v průběhu významného okamžiku roku 1452, při němž došlo na svatojiřském sněmu v Praze ke zvolení Jiřího z Poděbrad zemským správcem Království českého.^{2/} Přestože se mohlo zdát, že tímto krokem bude v zemi alespoň na několik let nastolen status quo, politická situace se měla nedlouho poté opět zásadně změnit. Již v průběhu roku 1453 totiž na český královský trůn nastoupil mladý panovník Ladislav Pohrobek.

Do Prahy zavítal Ladislav poprvé v říjnu 1453 a hned po svém příjezdu započal s konsolidací poměrů v království. Aby v plnosti obnovil svou panovnickou moc, musel přikročit k oživení tradičních správních a organizačních struktur reprezentovaných především nejvyššími zemskými a dvorskými úřady. Nejvyšší hofmistr a vladařův rádce, Jiří z Poděbrad, Ladislavovi při jejich obsazení nepochybně vedl ruku, jak dokládá skutečnost, že do mnohých z nich byli v letech 1453–1455 dosazeni členové dřívější poděbradské jednoty. Jiří se neopomněl odměnit ani Jindřichu Berkovi (6), který roku 1454 získal jeden z nejvyšších zemských postů, hodnost karlštejnského purkrabího.^{3/} Význam tohoto úřadu, jehož držitel měl na starost správu důležitého královského hradu chránícího korunovační klenoty, královský poklad a korunní archiv, byl navíc v této době umocněn tím, že Karlštejn zůstal po skončení husitských válek vedle Pražského hradu jedinou větší pevností v rukou českého krále.^{4/}

To ovšem nebylo vše, čeho se Jindřichovi podařilo s příchodem „nové doby“ dosáhnout. V souvislosti s obnovou práva a pořádku totiž začal v březnu 1454 po čtrnácti letech opět zasedat zemský soud a Berka se stal jedním z jeho dvanáctičlenné rady panských přísedících.^{5/} Kromě možnosti podílet se na vynášení potazů a formovat tak zemské právo mu tato funkce rovněž poskytovala šanci si polepšit či alespoň udržet své sociální postavení. Zemský soud totiž ve druhé polovině 15. století začal zastávat roli jedné z platforem, na niž docházelo k neustálému vymezování a potvrzování urozenosti mezi jednotlivými předními šlechtici a tím i k určování jejich přesného místa v rámci skupiny vyšší šlechty. Přestože nelze říci, zda se Jindřich aktivně účastnil těchto sporů o přednost, jistě k tomu měl mnoho příležitostí. V pramenech se totiž objevuje jako přísedící z. soudu průběžně mezi lety 1454–1465, a dá se tak předpokládat, že si udržel tento post až do roku 1467, kdy byl zemský soud kvůli vypuknutí války znovu uzavřen.^{6/}

Pán z Dubé tedy krátce po nástupu Ladislava Habsburského začal zastávat hned dva důležité zemské úřady, karlštejnského purkrabího a přísedícího zemského soudu. Jinak řečeno, už od počátku se mu podařilo prosadit se na obnoveném královském dvoře a tím si zajistit vlivné postavení do budoucna. Tyto úspěchy byly nepochybně výsledkem jeho dlouhodobého úsilí, které věnoval budování své moci ve 40. a na počátku 50. let a ze kterého nyní i v následující době profitoval. Kromě vlastní aktivity mohl být za

1/ Tento text je druhou a závěrečnou částí článku, jehož první díl vyšel v tomto sborníku v minulém čísle. Viz Rejzek, J.: Vzestup moci Berků z Dubé v neklidných dobách 15. století. 1. část. *Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska* 30, 2021, s. 35–59. Oba články využily databázi *Czech Medieval Sources online*, kterou poskytuje výzkumná infrastruktura *LINDAT/CLARIAH-CZ* (<https://lindat.cz>) podporovaná MŠMT ČR (projekt č. LM2018101).

2/ Pro zápis z volebního sněmu viz *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Z archivu domácích i cizích II*. Ed. F. Palacký, Praha 1842, s. 309–313, č. 56. Plná citace všech použitých dílů *Archivu českého a stejně tak i dalších jmenovaných edic je uvedena v seznamu literatury.*

3/ *Úřad karlštejnského purkrabího zastával Berka v letech 1454–1459*, viz Palacký, F. – Charvát, J. Ed.: *Dílo Františka Palackého. Svazek první. Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských v Království českém, od nejstarších časů až do nynějška*, Praha 1941, s. 377. To je doložitelné i v pramenech, viz *AČ XVI*, s. 133–4, č. 78.

4/ *K obnově zemských a dvorských úřadů a vlivu Jiřího na jejich obsazení viz Urbánek, R.: České dějiny III/2. Věk Poděbradský*, Praha 1918, s. 785–787; Beran, Z.: *Katolické panstvo na dvoře Jiřího z Poděbrad. Procesy vzájemné konvergence a divergence. Mediaevalia historica Bohemica* 17/2, 2014, s. 45.

5/ *Urbánek, R.: České dějiny III/2*, s. 794–795.

6/ *Doklady o Jindřichově sedání na z. soudě viz v edicích Pozůstatky desk zemských Království českého roku 1541 pohořelých I*. Ed. J. Emler, Praha 1870, s. 125, č. 53; *PDZ II*, s. 270, č. J23, s. 296, č. G4, s. 300–301, č. G24, s. 324, č. L16, s. 336, č. K26; *AČ III*, s. 328–329, č. 216.

Obr. 1. Privilegium krále Ladislava Pohrobka pro město Lipá z 24. 6. 1457. Listina dokládá, že Jindřich Berka (6) měl na zřeteli hospodářský rozmach svého města a jeho celkový význam (SOka Česká Lípa, fond Archiv města Česká Lípa, i. č. 4).

svůj politický vzestup vděčný jistě také Jiřímu z Poděbrad, jenž se touto formou nejen Jindřichovi, ale též svým mnoha dalším spojencům odměňoval za jejich podporu z předcházejících let.

Mimo obnovení struktury zemských a dvorských úřadů a otevření zemského a dvorského soudu se snažil Ladislav posílit postavení královského majestátu také ziskem přízně významnějších šlechticů království. Ideálním způsobem, jak si zajistit jejich náklonnost, bylo přirozeně udělení majetku. Habsburkovy pozornosti na této rovině dosáhl mezi jinými urozenými opěť i Jindřich Berka (6) obdarovaný králem roku 1454 „za věrné služby“ drobnými statky v okolí jeho města Lipé, jež měly připadnout královské komoře v době interregna.^{7/} O tři roky později navíc Ladislav z Vídně potvrdil všechna práva lipským měšťanům a přidal jim možnost konání dalšího výročního trhu na den svaté Markéty.^{8/}

Již v listopadu 1454, po roce své vlády v Čechách, se však král Ladislav vydal na holdovací jízdu po vedlejších zemích Koruny české – Horní Lužici, Slezsku a Moravě – kterou zakončil ve svém novém sídle ve Vídni. Na několik let tak opustil české země a fakticky je přestal spravovat. Jeho nepřítomnost ovšem neměla větší vliv na politické poměry ani na správu království, neboť mladého Habsburka nadále zastupoval zemský správce Jiří, jenž byl v této pozici respektován většinou stavovské obce.

7/ Jednalo se o vesnice Dobranov a Záluží, viz AČ XXXVII/2, s. 1425–1426, č. 49. V červenci téhož roku král Jindřichovi kromě toho potvrdil držbu hradu a města Lipé, viz AČ III, s. 558, č. 651.

8/ Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2. Privilegia non regalia civitatum provincialium annorum 1453–1500. Ed. A. Haas, Praha 1960, s. 33, č. 329.

V průběhu 50. let také nadále přetrvávaly dobré vztahy a vzájemná spolupráce mezi Jiřím a Jindřichem Berkou (6). Severočeský pán stále zůstával součástí Poděbradova okruhu a napomáhal mu s prosazováním jeho politického programu i s rozhojňováním osobního majetku. První ze zmiňovaných aspektů se projevil ještě před nástupem krále Ladislava v červnu 1453, kdy Jindřich Berka z Dubé společně s Václavem z Biberštejna a Oplem z Fictumu vyjednával ve jménu Jiřího se zástavním pánem Dolní Lužice, Fridrichem II. Braniborským, o jejím vykoupení.^{9/} Jindřichovi tak byla dána důvěra v natolik zásadní otázce, jakou bylo opětovné připojení Dolní Lužice k Českému království. Zemský správce se na Jindřicha spoléhal do té míry, že ho zapojil také do procesu budování vlastního dominia. Pán z Dubé a Lipé vedle dalších šlechticů roku 1456 svědčil na listině opavského knížete Arnošta, kterou potvrzoval prodej svých práv na minsterberské knížectví Jiřímu.^{10/} Zisk tohoto panství měl pro Poděbrada zvláštní význam. Umožnil mu totiž několik let na to přimět císaře Fridricha III. k tomu, aby udělil knížecí titul jeho synovi Viktorinovi, což byl nezbytný předstupeň ve snaze o založení vlastní Poděbradské dynastie. Jindřich Berka byl tedy součástí i tohoto úsilí.

Po druhé a naposledy zavítal Ladislav do Prahy v září 1457. Uskutečnit plánovanou svatbu se mu však již nepodařilo, neboť necelé dva měsíce poté zemřel.^{11/} Zemská obec tak byla po pár letech opět nucena hledat nového krále. Přestože si nároky na český trůn dělalo hned několik evropských vládců, stavové nakonec jednotně zvolili Jiřího z Poděbrad. Při takto významné události samozřejmě nemohl chybět ani Jindřich Berka, který se tak znovu objevil ve výčtu předních šlechticů království, mezi nimiž byli i Jan z Rožmberka či Zdeněk ze Šternberka.^{12/} Stejně jako v mnoha předchozích důležitých okamžicích – například v letech 1448, 1450 či 1452 – tedy Jindřich stál po boku Jiřího i při úspěšném završení jeho cesty na královský trůn. Nový panovník si to velmi dobře uvědomoval a nezanevřel na něj ani v následujících letech své vlády.

První roky kralování „husitského krále“ (1458–1464) se nesly ve znamení předchozího poklidného a blahobytného období 50. let. Příčinou byla nejen Poděbradova nábožensky vyvážená politika, ale také rámcové zachování personální kontinuity v obsazení zemských a dvorských úřadů. Svě postavení si udržel i Jindřich Berka z Dubé a Lipé (6). V roce 1459 sice přestal zastávat úřad karlstějnského purkrabího, ale už rok předtím získal novou pozici jako hofmistr dvora královny Johany z Rožmitálu, kterou vykonával až do roku 1462.^{13/} K ní navíc velice brzy přidal další funkci královna podkomořího. Jak dlouho tento úřad zastával ovšem není jisté, neboť se v jeho držení objevil pouze v lednu 1460, tedy ve stejném roce, kdy byl jako podkomoří jmenován i Augustin z Dlouhé Vsi.^{14/}

Na počátku 60. let Jindřich také po delší době vytáhl v zájmu Jiřího z Poděbrad, a tentokrát i celé země, znovu do pole. Tímto krokem napomohl k úspěšnému obnovování dřívějšího rozsahu a celistvosti Koruny království českého. Důvodem k vojenskému tažení uskutečněném v říjnu až listopadu 1461 bylo zhoršení dlouhodobě špatných vztahů mezi českým panovníkem a zástavním vlastníkem Dolní Lužice, Fridrichem II. Braniborským. Ačkoliv byla česká válečná výprava do Lužice pod vedením Zdeňka ze Šternberka nakonec neúspěšná, měla pozitivní vliv na posílení pozice českého krále v dané oblasti, k jehož osobě se dolnolužické stavy začaly znovu přiklánět. Samotné tažení tak jistě napomohlo opětovnému připojení celé Lužice ke Koruně české, k němuž došlo o rok později.^{15/}

9/ Urbánek, R.: *České dějiny III/2*, s. 865–866. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450 - 1471)*, Ed. F. Palacký, Vídeň 1860, s. 59–61, č. 46.

10/ AČ XV, s. 219, č. 111.

11/ Urbánek, R.: *České dějiny III/3. Věk Poděbradský*, Praha 1930, s. 194–219.

12/ *Pro neúplný seznam volitelů viz Urkundliche Beiträge*, Ed. F. Palacký, s. 131–132.

13/ Palacký ho ve svém *Přehledu* v tomto úřadu jmenuje v letech 1458–1462 viz Palacký, F.: *Dílo Františka Palackého*, s. 379. Výzkum učiněný v rámci této práce výše zmíněná data potvrzuje, viz PDZ II, s. 295, č. E28; AČ III, s. 571, č. 750. *Není ovšem zcela prokazatelné, zda úřad hofmistra držel právě Jindřich (6). Palacký totiž mluví o Jindřichu Berkovi z Dubé a z Lipé na Kostelci (sic), čímž ale směřuje dvě osoby, Jindřicha Berku (6) používajícího domicil „z Lipé“ a jeho příbuzného z hradecké podlinie, který držel v 60. letech Kostelec (nad Labem). Ani mnou nalezené zmínky v pramenech nejsou jednoznačné, jelikož je v nich vždy jmenován jen „Jindřich Berka z Dubé,“ bez bližšího určení, což by mohl být jakýkoliv z Jindřichů. Přesto věřím, že se jedná o Jindřicha Berku (6), u kterého by se díky jeho dlouhodobé politické aktivitě a významu dalo zastávání takového úřadu očekávat.*

14/ O tom, že Jindřich zastával tento úřad, svědčí jen jedna zmínka, viz *Národní archiv Praha, fond Archiv Koruny české (1158–1935)*, inv. č. 1663. [online dostupné na adrese: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond/>] Augustina jako podkomořího pro stejný rok jmenuje Palacký, F.: *Dílo Františka Palackého*, s. 360.

15/ *Pro více informací o celém tažení viz Urbánek, R.: Česká dějiny III/4. Věk Poděbradský*, Praha 1962, s. 484–489. *Srovnej také s Beran, Z.: Poslední páni z Michalovic. Jan IV. (+1435/1436) a Jindřich II. (+1468)*, České Budějovice 2010, s. 109–111.

16/ Blíže k ní viz Čornej, P. – Bartlová, M.: *Velké dějiny zemí Koruny české VI. 1437–1526*, Praha 2007, s. 241–273.

17/ Proti Jiřímu se v severních Čechách postavili například páni ze Šternberka či z Házmburka. Nadále se však mohl opřít o podporu katolických rodů Berků z Dubé, pánů z Michalovic nebo pánů z Lobkovic. Viz Beran, Z.: *Katolické panstvo*, s. 70.

18/ Beran, Z.: *Poslední páni*, s. 118, poznámka 414.

19/ Za svou podporu byl Jindřich králem jistě rozličnými způsoby odměňován. Ještě před vypuknutím přímých bojů, roku 1466, tak například Jiří potvrdil všechna práva Berkovu městu Jablonnému, o která mělo přijít v předchozích válečných desetiletích. Viz CIM IV/2, s. 121–123, č. 400.

20/ Zdeněk vlastnil Helfenburk u Úštěku, Vilém hrad Ronov a Sloup.

21/ Viz Čornej, P.: *Jiří Poděbradský a severní Čechy*. In: *Osobnosti v dějinách regionu 1*, Liberec 2004, s. 43. Zda se Jindřich účastnil obsazení Helfenburku nebo dalších bojů prvních měsíců války není z pramenů možné určit. Jako pravděpodobně se však jeví, že i on poskytoval vojenskou podporu královským vojskům operujícím v regionu.

22/ Viz Čornej, P.: *Jiří Poděbradský*, s. 44. Dalšími vůdci hotovosti byli například Jindřich z Michalovic a Felix z Valdštejna.

23/ Tamtéž, s. 44–45. Srovnej také s Beran, Z.: *Poslední páni*, s. 119.

24/ Adamovič, J. – Blažková, J. et alii: *Česká Lípa. Město na Ploučnici*, Česká Lípa 2018, s. 117. O sjednání příměří s hornolužickým fojtem Jaroslavem se Jindřich Berka společně s Jindřichem z Michalovic neúspěšně pokoušeli již v červnu 1468, viz *Urkundliche Beiträge*, Ed. F. Palacký, s. 547–557, č. 463 (zde konkrétně s. 549).

25/ Beran, Z.: *Poslední páni*, s. 119.

26/ CIM IV/2, s. 142–144, č. 417.

Poslední kapitola života lipského pána Jindřicha (6) a Jiřího z Poděbrad, kteří se oba prakticky narodili do války, se stejně jako ta první odehrála za válečného dění. Konečná léta Jiřího vlády (1467–1471) byla totiž vyplněna novým konfliktem, tzv. druhou husitskou válkou.^{16/} Vzhledem k tomu, že teprve její vypuknutí projevilo jednoznačně věrnost jednotlivých šlechticů k Jiřímu z Poděbrad, lze druhou polovinu 60. let označit jako určitý bod zlomu. I do té doby nábožensky nevyhranění jedinci, kteří se mohli uplatnit v politice krále dvojího lidu, si totiž museli kvůli vyhocení konfliktu definitivně zvolit stranu, ke které se připojí. Ačkoliv to u několika starobylých, tradičně katolických panských rodin severních Čech vedlo k odklonu od Jiřího, nadále mu zde zachovával věrnost silný katolický blok.^{17/} Důležitou roli, tak jako za husitských válek, hrál i postoj Horní Lužice. Ta se ovšem pod tlakem papežského legáta nakonec přidala k „římské“ straně a stala se jednou z důležitých základů pro vpády křížáckých výprav do Čech.^{18/} Nehledě na nebezpečí, která tato skutečnost přinášela pro Jindřicha (6), ovšem Berka nepřestával hájit existenci Poděbradovy monarchie a jeho pomyslná cesta života se tak až do jeho smrti ubírala stále stejným směrem jako ta Jiřího.^{19/}

Ozbrojené střety naplno vypukly v dubnu 1467 a již ve svém počátečním stádiu také intenzivně zasáhly severní Čechy. Pro Jindřicha Berku představovali hrozbu především Zdeněk ze Šternberka a Vilém z Ilburka, kteří se oba postavili na stranu proti královské Zelenohorské jednotě a zároveň drželi majetky v těsné blízkosti Berkových panství.^{20/} Na začátku válečného konfliktu se však panovníkův tábor setkával s úspěchem a část této hrozby se mu podařilo odstranit dobytím Zdeňkova hradu Helfenburku v červenci 1467.^{21/} I Jindřich osobně byl v bojích aktivní. Šternberkův syn Jaroslav, čerstvý hornolužický fojt, se sice nechtěl smířit s obsazením rodových statků, a v srpnu 1467 proto vytáhl v čele kruciáty čítající asi 4000 mužů z Horní Lužice na Litoměřicko, Berkovi se ovšem podařilo společně s dalšími veliteli z řad severočeské šlechty v čele narychlo svolané zemské hotovosti litoměřického a boleslavského kraje vytláčit Jaroslava z Čech pryč. Svoje oddíly následně čeští páni vedli až za pomezí čáru, kde poplenili okolí Žitavy.^{22/} To byl nicméně poslední vojenský úspěch lipského pána. Už v září 1467 mu totiž žitavští útok oplátili a vypálili předměstí jeho města Jablonného. Ačkoliv se Jindřich nenechal zastrašit a v listopadu společně s Václavem Cardou reagoval druhým výpadem do Lužice, utřžil při něm opět porážku.^{23/}

Ani následující rok Jindřichovi (6) nepřinesl nic dobrého. Již v lednu 1468 totiž Žitavští obsadili jeho město Jablonné, a Berka tak byl nucen přikročit k vyjednávání s hornolužickým fojtem, které se protáhlo na několik měsíců. K uzavření příměří došlo nakonec až v listopadu a Jindřich v něm mimo jiné přislíbil návrat svých poddaných ke katolictví.^{24/} Blízkost Horní Lužice a jeho majetků tak pro něj byla na rozdíl od předcházejících desetiletí nevýhodou, neboť kvůli tomu v letech 1467/8 patřil k několika šlechticům, kteří na svých bedrech nesli hlavní nápor válečných akcí v regionu.^{25/}

Zpráva o uzavření příměří mezi Jindřichem Berkou a fojtem Jaroslavem ze Šternberka z 29. 11. 1468 je poslední zmínkou, která se o něm dochovala. Zemřít musel někdy v průběhu následujících dvou let, neboť již v lednu 1471 jsou jmenováni jeho čtyři synové jako páni Lipé.^{26/} Vyloučená tudíž není ani možnost jeho násilné smrti v pokračující válce. Přestože by sjednání příměří s hornolužickým fojtem mohlo vyvolat dojem, že se i Jindřich nakonec přidal na stranu nepřítelů, realita byla pravděpodobně jiná. V potaz je nutné vzít především značně pokročilý věk Berky, který ho nezbytně nutil přemýšlet o tom, co se stane s rodem a majetkem po jeho smrti. Při předávání pomyslného žezla

vlády bylo jistě vhodnější, aby rodina zachovávala mír se svými nejbližšími sousedy. Postavení Poděbradovy skupiny se navíc v severních Čechách pod nápoem kruciát z Horní Lužice rychle zhoršovalo, což vystavovalo většímu nebezpečí i lipského pána. Na základě těchto skutečností bych proto Jindřichovo počínání chápal spíše jako dočasnou snahu o sebezáchovu než jako trvalý odklon od krále.^{27/} Obstal tedy i v poslední zkoušce věrnosti Jiřímu z Poděbrad a bojoval za jeho, ovšem samozřejmě i za své, zájmy až do smrti. Po celoživotním úsilí tak svým synům předával nejen rozsáhlý majetek a vybudovanou pozici ve veřejném životě, ale také jasný odkaz rodové politiky. Jak s ním jeho potomci naložili, je obsahem následující kapitoly.

Působení milštejnské podlinie za vlády Vladislava II. Jagellonského

Na rozdíl od bratra Jaroslava (5), který zemřel bezdětný, se Jindřichovi (6) podařilo zajistit pokračování rodu. Zanechal po sobě totiž čtyři dospělé syny, Jaroslava (7), Jiřího (8), Jana (9) a Petra (10). O prvních letech jejich života se nedochovaly prakticky žádné informace, a s jistotou lze proto přijmout pouze skutečnost, že jejich otcem byl Jindřich (6) a matkou mladších synů Jiřího, Jana a Petra se stala velice pravděpodobně jeho druhá manželka, Alžběta z Poděbrad a Kunštátu. Přestože není známo, kdy se tito tři chlápci narodili, lze předpokládat, že k tomu došlo během druhé poloviny 40. a první poloviny 50. let. První zmínka o nich se však datuje až k roku 1471.^{28/} Nejstarší syn Jaroslav se na rozdíl od svých bratrů objevuje v pramenech poprvé již na podzim 1454^{29/} a zřejmě tedy pocházel z prvního Jindřichova manželství s neznámou šlechtičnou. Ani o něm ovšem do konce 60. let prakticky neslyšíme.

Přestože se nezachovaly doklady potvrzující fakt, že by se Jindřich (6) snažil své syny vtáhnout do politiky a pomoci toho jim připravit pozici na královském dvoře, jistě tak činil. Projevilo se to ještě v posledních letech vlády Jiřího z Poděbrad, jemuž zůstala milštejnská podlinie nehledě na generační výměnu nadále věrná. Král sám dozajista nezapomněl na četné Jindřichovy služby, ani na blízké pokrevní pouto, které oba rody spojovalo.^{30/} Nejstaršímu synovi Jaroslavovi (7) proto roku 1469 udělil momentálně uprázdněný úřad nejvyššího dvorského sudího, jenž se uvolnil poté, co se jeho původní držitel Jan Zajíc z Házmburka v polovině 60. let postavil proti Jiřímu jako jeden ze zakládajících členů Zelenohorské jednoty.^{31/} Také mladší bratři se v lednu roku 1471, ještě za vlády Jiřího, krátce objevili v úřadech u královského dvora – Jiří (8) v roli královského komorníka a Jan (9) královnina kráječe.^{32/}

Vedle držby úřadů se vzájemná spolupráce mezi králem a mladší generací milštejnské podlinie stejně jako dříve v případě Jindřicha (6) projevovala také ve vojenské rovině. První větší příležitost podpořit zájmy Poděbradovy monarchie v přímém boji se bratrům naskytla v létě 1470, kdy došlo k poslednímu měření sil stárnoucího Jiřího a uherského krále Matyáše Hunyadiho. Vzhledem k tomu, že český panovník i s armádou zrovna plenil ve Slezsku, musela být na obranu Čech proti útočícímu uherskému vojsku využita zemská hotovost. Na jejím svolání se měl podle sněmovního zápisu z března téhož roku v rámci boleslavského kraje podílet i Jaroslav Berka (7). Také on tedy jistě poskytl královně Johaně část vojenských oddílů, s nimiž se jí po několika týdnech podařilo zdárně vypudit nepřátelskou armádu ze země.^{33/}

Úspěch z léta 1470 však byl jedním z posledních, jimž se mohl Jiří z Poděbrad těšit. Už v březnu následujícího roku totiž český král zemřel a zemská obec musela podruhé

27/ Toto tvrzení podporuje také činnost Jindřichových synů v následujících letech, jak je popsáno v další kapitole.

28/ AČ III, s. 579, č. 799; respektive AČ V, s. 518, č. 1.

29/ AČ XXXVII/2, s. 1471, č. 66.

30/ Jindřichovi čtyři synové byli synovci Poděbrada.

31/ Viz Palacký, F.: Dílo Františka Palackého, s. 359. Prokop, M.: Proměny majetkové a mocenské postavení šlechty na Boleslavsku v 15. století na pozadí držby opevněných sídel. In: Pax bello potior. Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc, Liberec 2004, s. 88.

32/ Zda Jiří a Jan opravdu zastávali tyto pozice, případně jak dlouho, není jisté. Doklady o tom totiž pocházejí pouze z jedné listiny, viz CIM IV/2, s. 142–144, č. 417. Palacký ani Tomek je navíc ve svých důležitých soupisech úředníků v těchto postech nejmenují, viz Palacký, F.: Dílo Františka Palackého, s. 319–417 a Tomek, V. V.: Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 253–264. Ovšem na rozdíl od nich tak činí Ottův slovník naučný, viz Otto, J.: Ottův slovník naučný III, Praha 1890, s. 815.

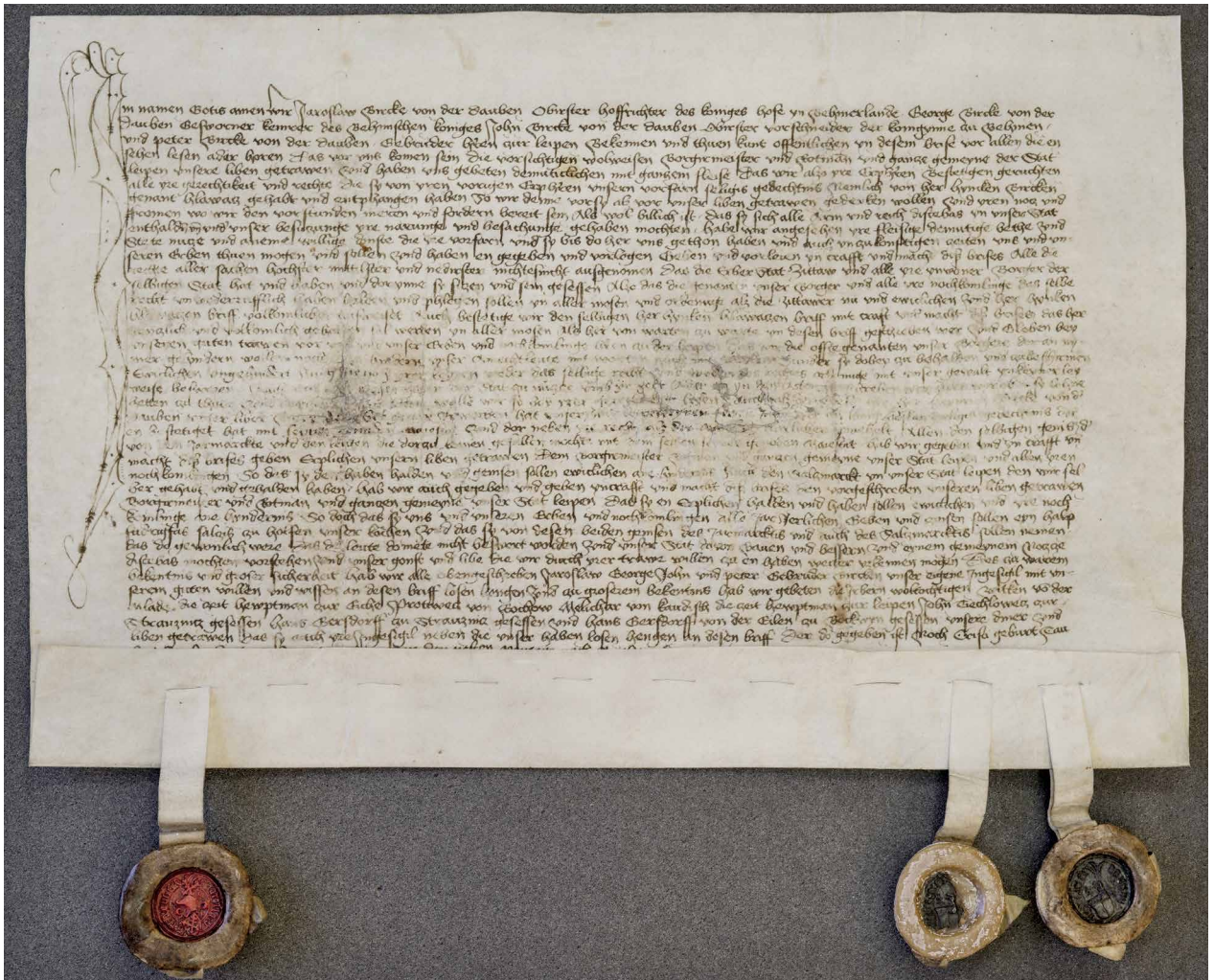
33/ Sněmovní zápis o svolávání hotovosti viz v AČ IV, s. 441–444, č. 9. Tato skutečnost stejně jako výše zmíněné jmenování Jaroslava, Jiřího a Jana do úřadů zpětně potvrzuje, že Jindřichovo (6) příměří s fojtem Jaroslavem ze Šternberka z listopadu 1468 není vhodné brát jako fatální. Nehledě na něj měla milštejnská podlinie nadále důvěru krále Jiřího, když dokonce neváhal ustanovit Jaroslava jedním z organizátorů domobrany v boleslavském kraji.

34/ Pro více informací k nástupu Vladislava II. v Čechách viz Čornej, P.: Velké dějiny země VI., s. 403–409.

35/ Tamtéž, s. 411–413.

36/ Nejmladší z bratrů, Petr, je jediný, který se neobjevuje v držení žádného zemského či dvorského úřadu a ani příliš intenzivně nevystupuje z pramenů. Zachycení jeho životních osudů tak nebylo možné, a místo je mu proto věnováno až v závěru textu.

Obř. 2. Privilegium bratrů Jaroslava, Jana, Jiřího a Petra Berků z Dubé pro město Lipou z 21. 1. 1471, kterým potvrzují českolipským měšťanům všechny starší výsady a privilegia (SOKA Česká Lípa, fond Archiv města Česká Lípa, i. č. 5).

v dějinách českého státu přistoupit k volbě nového panovníka. Její přízeň nakonec získal syn polského krále, Vladislav II. Jagellonský, v jehož osobě tak sousední vládnoucí dynastie završila své dlouhodobé snahy o ovládnutí českého trůnu.^{34/} Přestože se rod Jagellonců těšil v druhé polovině 15. století velké moci, mládí Vladislava, nezalost českých poměrů a chudoba zdejší královské komory ho stavěly jako českého panovníka do nelehké situace a činily ho v prvních letech jeho vlády do velké míry závislým na podpoře rodících se stavů. To bylo také jedním z důvodů, proč složení dvora po jeho nástupu nedoznalo větších změn stejně jako rozložení sil v Českém království mezi jeho spojenci a Matyášovými podporovateli.

Své postavení si za vlády Vladislava II. nejen zachovala, ale nadále také posilovala i milštejnská podlinie Berků z Dubé, jejíž členové stejně jako mnozí další z bývalých Poděbradových spojenců stáli za jagellonskou kandidaturou.^{35/} Jasně to vyplývá ze skutečnosti, že se tři ze čtyř Jindřichových (6) synů dokázali prosadit ve vysoké politice a udržet si toto místo do konce života.^{36/} Tomuto vývoji patrně napomohla i vzájemná spolupráce bratrů, z nichž si minimálně dva nejstarší ve veřejném životě pravděpodobně počínali jednotně a navzájem se podporovali. Ačkoliv samozřejmě neexistuje pramen explicitně potvrzující tuto domněnku, napovídá tomu kariérní blízkost

Jaroslava (7) a Jiřího (8), kteří spojili svůj veřejný život stejně jako jejich otec s Českým královstvím, pražským dvorem a ještě pevněji než on se sférou soudnictví. Značně vypovídající je také fakt, že všichni čtyři bratři drželi přibližně třicet let rozsáhlý společný majetek v severních Čechách v nedílu. K jeho rozdělení došlo teprve roku 1502 po tom, co dva z nich zemřeli.^{37/}

Jak bylo výše zmíněno, nejstarší Jaroslav získal roku 1469 od Jiřího z Poděbrad úřad nejvyššího dvorského sudího, který si podržel i za vlády Vladislava II. až do roku 1491/2.^{38/} Přestože bylo s touto pozicí spjato mnoho povinností, většinu z nich Jaroslav po dlouhou dobu nemusel vykonávat, neboť fungování dvorského soudu bylo mezi lety 1465–1485 kvůli probíhající válce pozastaveno. V 70. a 80. letech měl proto dostatek času účastnit se jako přísedící zasedání výše postaveného soudu komorního, a to celkem osmkrát.^{39/}

Jeho mladší bratr, Jiří, který dosáhl ještě významnějšího postavení, svou politickou kariéru také pevně svázal se sférou soudnictví, a to dokonce se všemi třemi existujícími soudy. Nejen, že v průběhu 70. a zvláště 80. let několikrát zasedal na komorním a zemském soudě, ale roku 1491/2 převzal po Jaroslavovi i úřad nejvyššího dvorského sudího, který zastával až do roku 1500.^{40/} Přestože se dvorský soud nacházel na konci 15. století již za svým zenitem a jeho význam upadal ve prospěch soudu zemského a komorního, Jiří svoji funkci rozhodně nebral na lehkou váhu. Podařilo se mu například zabránit dalšímu omezování svých kompetencí, když znemožnil, aby byly dvorské desky podřízeny pravomoci nejvyššího zemského sudího.^{41/} Opravdu horečnou aktivitu Jiřího v politickém životě ještě umocňuje skutečnost, že v letech 1490–1498 zároveň zastával pozici královského prokurátora, dalšího úředníka na dvorském soudu.^{42/} Opětovné jmenování do funkce přísedícího zemského soudu králem Vladislavem roku 1497 však již vyvolává otázku, nakolik Berka svěřené posty skutečně vykonával a nakolik se jednalo pouze o titulární úřady ve formě odměn. Jednání zemského a dvorského soudu totiž probíhala souběžně a Jiří by se tudíž obou jejich zasedání ani nemohl účastnit.^{43/}

Z informací o působení Jaroslava (7) a Jiřího (8) je tak jasně patrné, že ve druhé polovině 15. století opírali zástupci milštejské podlinie budování své politické kariéry o držbu úřadů z oblasti soudnictví. Jejím členům se na třicet jedna let podařilo obsadit nejvyšší funkci jednoho ze tří soudů v Čechách a na chodu dalších dvou z nich se po mnoho let alespoň podíleli. Zvláště dlouhá kontinuita se ukazuje v přísedění na zemském soudě, v jehož lavicích seděli Berkové, nejdříve Jindřich (6) a poté syn Jiří (8), bez přestávků od jeho opětovného obnovení v březnu 1454 až do roku 1490 a poté znovu od roku 1497. Na přelomu čtrnáctého a patnáctého století se na tomto soudě mimoto můžeme setkat již s jejich předkem Jindřichem Jednookým (3). Vzhledem k tomu, že jednotlivé soudy v průběhu 15. věku často nezasedaly, tak byli Berkové z milštejské podlinie jejich součástí podstatnou část doby, kdy fungovaly.^{44/}

Zatímco dva starší bratři realizovali svůj osobní i veřejný život v Českém království, osudovým místem působení Jana Berky (9) se stalo Markrabství moravské. Důvodem k jeho přesunu do této vedlejší země Koruny české byla pravděpodobně především touha po rozšíření rodového majetku. Na konci 70. let se mu totiž naskytla příležitost oženit se s Ludmilou (+1502), jednou z posledních zástupkyň vymírajícího moravského rodu pánů z Kravař, která po smrti svého otce Jiřího z Kravař a ze Strážnice (+1466) získala dědictvím část z jeho rozsáhlých nemovitých statků. Nehledě na geografickou vzdálenost

Obr. 3. Výtečně zachovalá pečeť nejstaršího ze čtyř bratrů, Jaroslava Berky, přivěšená na listině z roku 1471 (SOKA Česká Lípa, fond Archiv města Česká Lípa, i. č. 5).

37/ K pozemkovému vlastnictví bratrů patřilo mezi lety 1471–1502 celkem 6 panství v severních Čechách. Čtyři z nich získali jako dědictví po otci (milštejské, jablonské, kravařské a lípské), jedno přikoupili po jeho smrti (sloupské) a u posledního není jisté, zda ho mezi rodové statky zahrnul již Jindřich nebo až jeho synové (zákupské). Na počátku 80. let navíc získala milštejská podlinie majetek také na Moravě, v okolí Olomouce. Ten však nespadal do společného nedílu (viz níže). K podrobnému popisu pozemkové držby a vlastnických poměrů milštejské podlinie Berků z Dubé v 15. stol. viz Aschenbrenner, M.: Berkové z Dubé. Příspěvek k majetkové struktuře české šlechty do poloviny 17. století, netištěná diplomová práce obhájená na PF UJEP, Ústí nad Labem 1992, s. 31–41; Panáček, J.: Dělení Berků z Dubé v roce 1502. Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska 13, 2004, s. 23–48; Rejzek, J.: Berkové. Páni z Dubé a Lipé na přelomu středověku a raného novověku, netištěná bakalářská práce obhájená na FF UK, Praha 2019, s. 67–81. Online dostupná na adrese www.ukaz.cuni.cz.

38/ V držení úřadu ho jmenuje jak Palacký, F.: Dílo Františka Palackého, s. 359, tak Tomek, V. V.: Dějepis, s. 258. Z pramenů viz

Obr. 4. Pohled na hrad Lipý od východu na akvarelu F. Röhmische z let 1830–1840 (Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, grafická sbírka, i. č. V-700).

výběrově CIM IV/2, s. 142–144, č. 417; AČ V, s. 342, č. 49; AČ VII, s. 494, č. 227, s. 526–527, č. 312; AČ VIII, s. 500–501, č. 139. Fakt, že Jaroslav držel úřad minimálně do jara 1491, ne pouze do roku 1490, jak chybně uvádí Tomek, je zřejmý z pramene AČ XI, s. 421.

39/ Charakteristiku dvorského soudu poloviny 15. století, která je ovšem platná i pro následující desetiletí, podává Kristen, Z.: *Soud dvorský a jeho knihy za krále Ladislava*, Praha 1931. *Otázce jeho personálního složení v době, kdy zastával úřad dvorského sudího Jaroslav (7), se poté věnuje Martinovský, I.: Soud dvorský za krále Vladislava II. In: Historia docet. Sborník prací k počtům šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., Praha 1992, s. 277–291. Mezi povinnosti dvorského sudího patřila kromě předsedání všem soudním zasedáním, která se konala čtyřikrát ročně přibližně po dva týdny bez ustání, také starost o vedení dvorských desek. K Jaroslavově působení na dalším ze soudů, komorním, viz Dragoun, M. – Maťa, P.: *Komorní soud za vlády Vladislava Jagellonského (1471–1488)*. Sborník archivních prací 47/2, 1997, s. 285–290. Z pramenů srovnej také například s AČ IV, s. 278, č. 28; AČ VII, s. 526–527, č. 312; AČ VIII, s. 458, č. 501.*

Jan lákavě šance spojit se s tak významnou šlechtickou rodinou skutečně využil a uzavřením sňatku s Ludmilou roku 1480 značně rozhojnil svoji pozemkovou doménu o tři panství položená severně od města Olomouce – Šternberk, Moravský Beroun a Dvorce.^{45/} Berkové se tím přidali k mnoha dalším šlechtickým rodům, které byly svým majetkem, a tedy i svými zájmy rozkročeny mezi Čechami a Moravou a mezi dvěma panovníky, Vladislavem a Matyášem, čímž napomáhaly k zachování integrity celého českého soustátí.^{46/}

Brzy po přesídlení na Moravu na počátku 80. let se Jan začal aktivně zapojovat do tamějšího politického života. Přispěl k tomu mohlo jak významné postavení Berků z Dubé v Čechách, tak zkušenosti, které Jan nabyl v letech 1477–1479 během působení na dvoře Vladislava II., kde zastával post jeho královského komorníka.^{47/} Janovi očividně nečinilo problém rychle se prosadit i v neznámém prostředí, jak dokazuje privilegium Matyáše Korvína pro moravskou zemskou obec z dubna 1484, ve kterém rozšířil právo urozených dědit majetky až do pátého kolene a zavázal se, že nebude vybírat daně nad rámec „starodávných svobod a práv.“^{48/} Berka je v listině jmenován mezi několika málo významnými šlechtici symbolicky zastupujícími Moravské markrabství, kterým bylo privilegium přímo adresováno. Nejpозději čtyři roky po svém příchodu na Moravu, ale pravděpodobně již dříve, se tedy pohyboval v nejvyšších kruzích moravského panstva.

Skutečnost, že se Jan na Moravě aklimatizoval velice dobře, je patrná také z politických a osobních styků, které udržoval se dvěma ze zdejších předních šlechtických rodů. Do popředí v tomto smyslu vystupují především páni z Pernštejna, v jejichž blízkosti se s Berkou můžeme setkat od konce 80. let. Přirozeně to vyplývalo již z polohy jejich majetku, neboť Pernštejnové vlastnili panství Helfštein (Helfštýn) východně od Olomouce, a byli tudíž s Janem prakticky sousedi. Berka se jako svědek účastnil několika jejich majetkových transakcí a rozsuzoval jejich spory.^{49/} Bližší vztah se dá předpokládat také s jedním z nejvýznamnějších šlechticů Čech a Moravy konce 15. století, Ctiborem Tovačovským z Cimburka. Mezi ním a Berkou muselo jistě docházet ke kontaktu již z toho důvodu, že se oba pohybovali ve vyšší vrstvě moravské politiky a často se setkávali na zemském soudu a sněmu.^{50/} Ctibor navíc vlastnil jak v severních Čechách, tak na Moravě majetek položený nedaleko toho berkovského, a vzájemné potkávání proto mohlo probíhat i na rovině majetkové.

Existenci pevnějšího pouta mezi oběma šlechtici však dokazuje především fakt, že Jan roku 1488, tedy v době Ctiborovi nepřítomnosti, krátce zastupoval pána z Tovačova v úřadu moravského hejtmána, nejvyššího reprezentanta královské moci v celé této vedlejší zemi.^{51/} Ačkoliv to nemusí nutně svědčit o přímém dosazení Berky do tohoto postu pánem z Cimburka, vzhledem k svému vlivnému postavení nejen na Moravě, ale i v Čechách měl Ctibor v otázce jmenování svého dočasného zástupce jistě podstatné slovo. I kdyby výše zmíněné neplatilo, Janovo přechodné působení v hejtmanském úřadu vypovídá minimálně o jeho důležité pozici ve skupině moravského panstva. Jak je tedy patrné z předešlých odstavců, Berkovi se v průběhu 80. let 15. století podařilo úspěšně „vybojovat“ nezanedbatelné místo v rámci zemské obce Markrabství moravského. Nehledě na přicházející změny značně ovlivňující poměry v celé Koruně české si tak byl schopen udržet svou pozici i v následující době.

Obr. 5. Dnešní podoba hradu Sloup, centra sloupského panství, které bratři Berkové odkoupili roku 1471 od Viléma z Ilburka (<https://region.rozhlas.cz/skalni-hrad-a-poustevna-sloop-maji-pohadkove-prostory-uvnitri-na-povrchu-8513279>).

Zmíněné stěžejní změny projevující se především ve vnitrostátním uspořádání českého soustátí byly vyvolány smrtí Matyáše Korvína v dubnu 1490, která umožnila nejen obnovení integrity zemí Koruny české pod vládou Vladislava II., ale také jeho nástup na uherský královský trůn. Druhá jmenovaná skutečnost navíc vedla k tomu, že Jagellovec i se svým dvorem trvale přesídlil do Budína a postupně projevovat čím dál menší zájem o české záležitosti, kvůli čemuž se skutečná moc postupně přesouvala do rukou domácích správců.^{52/}

Milštejnskou podlinii ovšem podstatněji zasáhly teprve události pozdější doby. Mezi lety 1491–1493 totiž zemřel nejstarší z Berků, Jaroslav (7), a jím držený post nejvyššího dvorského sudího se tak přesunul do rukou jeho mladšího bratra.^{53/} Nehledě na Jaroslavovu dlouhodobou držbu tohoto zemského úřadu a jeho přisedění na komorním soudě v 80. letech se alespoň podle charakteru dochovaných pramenů zdá, že v průběhu svého života do celozemské politiky příliš aktivně nezasahoval. Vyjma několika zmínek z konce 60. a počátku 70. let se totiž převážná většina dokladů o jeho osobě týká majetkových záležitostí nebo působení na soudech. S jeho přítomností na sněmu se můžeme například setkat pouze jednou, roku 1472.^{54/} Tato nečinnost je zvláště patrná v porovnání s aktivitou Jaroslavova otce Jindřicha (6), který vystupoval ve veřejném životě velice čile a mimo jiné se přímo účastnil hned několika významných okamžiků českých dějin poloviny 15. století. Ačkoliv po sobě Jaroslav zanechal dva syny, Adama (+1513) a Zdislava (+1553), jeho smrt nepřinesla dělení majetku v rodině, neboť synové byli vzati do nedílu ke svým třem strýcům.

Skon nejstaršího z bratrů však rozhodně nepřinesl mocenský regres milštejnské podlinie, právě naopak. Devadesátá léta se stala vrcholem politické kariéry Jiřího Berky (8), jenž aktivně profitoval z výše zmíněné nepřítomnosti krále v Praze.^{55/} I jeho tak můžeme řadit ke šlechticům, na které Vladislav postupně přenášel své pravomoci a kteří byli schopni na základě toho budovat vlastní postavení a čím dál více podřizovat zemskou politiku svým představám. V případě Jiřího se tento proces ukázal hned několikrát. Nejmarkantněji o něm svědčí již samotná kumulace tří zemských

40/ K Jiřího držbě tohoto úřadu viz Palacký, F.: Dílo Františka Palackého, s. 361 a Tomek, V. V.: Dějepis, s. 258. Z pramenů viz výběrově AČ X, s. 389–391, č. 171; AČ V, s. 496–516 (zde 516), č. 55, s. 160–162, č. 319–323. Jako přisedící komorního (6x) a zemského (vícekrát) soudu se Jiří objevuje především v průběhu let 1485–1490. Pro přítomnost na prvním jmenovaném soudě viz Dragoun, M.: Komorní soud, s. 285–290. V roli přisedícího z soudu viz například PDZ I, s. 155, č. 35, s. 208, č. 209–210, s. 222–223, č. 268; AČ IX, s. 487, č. 634.

41/ Martinovský, I.: Soud dvorský, s. 282.

42/ Tamtéž, s. 281. Jednalo se o úřad zavedený Ladislavem Habsburským v 50. letech 15. stol., jehož držitel měl za úkol hájit panovníkovy zájmy na dvorském soudu. Blíže k úřadu prokurátora viz Kristen, Z.: Soud dvorský, 43/ Ke jmenování přisedících z soudu viz PDZ II, s. 485, č. A24.

44/ K pozastavení chodu všech soudů došlo v letech 1419–1437, 1440–1454 a 1465/7–1485.

45/ V době sňatku s Janem byla Ludmila již vdovou. Její první manželství s Albrechtem Kostkou z Postupic (+1477) ovšem nevedlo ke ztenčení majetků, které získala po otci. Pro samotného Berku se hlavním přínosem stalo prvně jmenované panství s hradem Šternberkem, o jehož rozkvět v následujících letech zdařile usiloval. Baletka, T.: Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa, Praha 2003, s. 287. Dvorský, F.: O starožitém panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař, Brno 1910, s. 160. Dvorský datuje sňatek chybně k roku 1481. Skutečnost, že proběhl už o rok dříve, dokládají Moravské zemské desky II. Kraj olomoucký 1480–1566, Ed. F. Matějek, Brno 1948, s. 10, č. 31.

Majetek, jenž Ludmila získala dědictvím po otci a který sňatkem přešel na Jana Berku, je podrobně rozepsán MZD II, s. 8–10, č. 28.

46/ Kromě Berků se jednalo například o pány z Cimburka, z Pernštejna nebo z Hradce.

47/ Viz Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích 1471–1526 I. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 322. Prameně dokládá také Trnka, P.: *Finanční situace českého krále Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490, netištěná diplomová práce obhájená na FF UK, Praha 2008*, s. 205, *regist* 141.

48/ AČ X, s. 284–286, č. 49.

49/ AČ VI, s. 526, č. 246, s. 538, č. 340; AČ XVI, s. 325, č. 384, s. 487, č. 632.

50/ Viz MZD II, s. 39, č. 280; *Libri citationum et sententiarum seu knihy půhonné a nálezové VI*. Ed. V. Brandl, Brno 1895, s. 149, č. 885, s. 226–227, č. 1357.

51/ *Libri citationum et sententiarum seu knihy půhonné a nálezové V*. Ed. V. Brandl, Brno 1888, s. 173. *Tibor tuto funkci zastával kontinuálně v letech 1469–1494*.

52/ Čornej, P.: *Velké dějiny zemí VI.*, s. 513–514.

53/ *Doklad o Jaroslavově smrti před koncem roku 1493 přináší zlistinná dohoda učiněná mezi jeho bratry a lipskými měšťany na začátku prosince, v níž už jsou jako majitelé Lipé zmiňováni pouze Jiří, Jan a Petr*. Viz CIM IV/2, s. 320–321, č. 580.

54/ AČ V, s. 342, č. 49.

55/ Po přesídlení do Budína [1490] král zpátky do Čech zavítal už jen třikrát, a to v letech 1497, 1502 a 1509–1510. Viz Čornej, P.: *Velké dějiny zemí VI.*, s. 476–477.

56/ *Jednalo se o post nejvyššího dvorského sudího, královského prokurátora a zemského přísedícího, viz výše*.

57/ AČ X, s. 395–396, č. 177.

58/ AČ XVIII, s. 84, č. 102.

59/ *Tamtéž*, s. 136–137, č. 203.

60/ PDZ II, s. 480.

61/ *Blíže k prešpurskému sněmu viz Čornej, P.: Velké dějiny zemí VI.*, s. 517. *Žápis celého ustanovení je možno nalézt v AČ V, s. 496–516, č. 55*.

úřadů získaných Berkou v 90. letech.^{56/} V konkrétní situaci se poté zřetelně projevil například v listopadu 1493, kdy Vladislav Jiřího spolu s nejvyšším komorníkem Jindřichem z Hradce pověřil jako své zástupce řešením sporů s Mikulášem a Kašparem Šliky, rušiteli zemského míru, čímž jim částečně přenechal na starost zachování míru a bezpečnosti v Čechách.^{57/}

Roku 1498 zase Vladislav na neurčito ustanovil Jiřího svým delegátem při styku s královskými leníky.^{58/} Konkrétně list opravňoval Berku k tomu, aby jejich městům udílel trhy, aby jim povoloval vytváření spolků, zapisování věn, činění zápisů atd. Zda to měla být od krále kompenzace za úřad královského prokurátora, o který Jiří tohoto roku přišel, není jasné. Jednoznačně je však patrné, že se Jiří nesnažil vybočit ze „zajetých kolejí“ svého politického působení ve sféře lenního práva, v němž se již několik let z pozic nejvyššího dvorského sudího a královského prokurátora pohyboval. Vladislav neopomenul Jiřího odměnit ani v rovině materiální, když na něj roku 1499 za „prokázané služby“ převedl zástavu městečka a tvrze Kostelce nad Labem.^{59/}

Vzhledem k tomu, že král do země zavítal opravdu výjimečně, byli někdy zemští úředníci nuceni vycestovat za ním do Uher. Jiří tuto cestu podstoupil pravděpodobně alespoň dvakrát, ale jistá zpráva o ní se zachovala pouze jedna. Při první příležitosti, roku 1496, je zmiňován jako posel k deskám zemským s královým nařízením vydaným v Prešpurku.^{60/} Druhá je spojená s kuriozitou českých dějin, zemským sněmem konaným roku 1499 mimo území Čech, opět v Prešpurku. Toto shromáždění se ovšem nestalo výjimečným pouze kvůli svému nezvyklému umístění, ale i významem, jaký mělo pro konečné přijetí Vladislavského zřízení zemského. Došlo zde totiž k projednání tzv. Zůstání prešpurského, které se, ač v upravené podobě, stalo základem Vladislavského zřízení zemského vydaného následujícího roku.^{61/} Ačkoliv se nedochoval žádný pramen informující nás o personálním složení sněmu a Berkovu přítomnost na něm tak nelze s jistotou potvrdit, je možné předpokládat, že účast nejvyššího dvorského sudího při takto důležité události byla už z pozice jeho úřadu vyžadována. Odpovídala by navíc celkové roli, jakou Jiří zastával při vytváření tohoto přelomového zákoníku. Nejen, že byl jedním z pánů, kteří roku 1499 prohlíželi za účelem jeho sepsání desky zemské, ale jeho jméno čteme i ve finální verzi zřízení, pro niž vytvořil vzory půhonných, svolacích a dalších listů využívaných na dvorském soudě.^{62/} Účastnil se tak stěžejního procesu tvořícího most do novověku.^{63/}

Ani Jan Berka (9) si v 90. letech nevedl špatně a nadále aktivně participoval na politickém životě Markrabství moravského. Pravidelně se objevoval na zemských sněmech a mezi lety 1490–1500 také zastával úřad přísedícího zemského soudu, do něhož byl volen každoročním sněmem probíhajícím tradičně 6. ledna v Olomouci.^{64/} Účastnil se také dobových politicko-mocenských konfliktů mezi jednotlivými sociálními skupinami, jež byly charakteristické pro utváření stavovské obce závěru 15. století. Jeho jméno tak můžeme číst na listinách ukončujících moravskou verzi sporů mezi pány a rytíři o sedání v lavicích na zemském soudě [1492] i neshody mezi moravskou šlechtou a městy o držbu zemských desek [1494].^{65/} Jan Berka (9) už se ovšem nedočkal další podstatné události formující stavovskou obec – uvedení Vladislavského zřízení v platnost roku 1502. Někdy mezi lety 1500–1501 totiž zemřel zanechav po sobě manželku, dceru Ludmilu, a syna Václava [1523].^{66/} Smrt Jana přinesla zásadní změnu do pomyslného života milštejnské podlinie. Vyvolala totiž potřebu přistoupit k rozdělení jejího rozsáhlého rodového majetku, neboť už se stalo neúnosným, aby dva zbylí bratři, Jiří

(8) a Petr (10), zůstávali se svými synovci Adamem, Zdislavem a nyní i Václavem nadále v nedílu. Roku 1502 tak došlo k „druhému velkému dělení Berků z Dubé,“ které podstatně ovlivnilo osudy zástupců milštejské podlinie v následujících dobách.^{67/}

Jak si ve zbývajících letech svého života počínali pozůstalí bratři Jiří (8) a Petr (10) není kvůli nedostatku pramenů příliš jasné. Jiří se roku 1500 pravděpodobně stáhnul z veřejného života, protože přestal zastávat úřad dvorského sudího a z roku na rok prakticky „zmizel“ z pramenů. Zřejmě to bylo vyvoláno jeho rostoucím věkem, neboť v této době již dosáhl nejméně čtyřiceti pěti let. Poslední přímé zprávy o jeho osobě pocházejí z let 1502–1503, kdy vedl spor s Václavem z Roupova, který pohnal Berku ke komornímu soudu za to, že provedl pynch na jeho statcích a věznil jeho sluhu Duchka. Soud nakonec seznal Jiřího vinným, a on tak musel Václavovi zaplatit odškodné 50 kop grošů.^{68/} Jiří (8) zemřel někdy před rokem 1508. V srpnu roku 1507 totiž jeho sedm synů potvrzovalo privilegia části města Lipá, kterou po něm zdědili.^{69/}

O nejmladším z bratrů, Petrovi (10), který byl na předchozích stránkách opomíjen, se dochovalo v pramenech jen pár kusých zmínek. Jeho život proto není možné plnohodnotně rekonstruovat, ale pouze přiblížit několika obecnými informacemi. Svým věkem se příliš nelišil od většiny sourozenců, poprvé se s ním totiž můžeme setkat, tak jako s nimi, v lednu 1471. Na rozdíl od svých tří bratrů se příliš neúčastnil celozemské politiky, pouze roku 1519 ho můžeme vidět jako přísedícího zemského soudu^{70/}, a je proto možné předpokládat, že měl na starost především správu majetku držného jimi společně v nedílu. Všechny bratry nakonec přežil, neboť zemřel až mezi lety 1519–1522.^{71/}

Závěr

Jak bylo výše zmíněno, počátek 16. století s sebou přinesl konec jedné etapy dějin milštejské podlinie a tedy i chvíli, kdy sledování osudů jejích členů opustíme. Roku 1502 totiž došlo uvnitř příliš početného rodu k rozdělení rozsáhlého majetku ležícího v severních Čechách, což rychle vedlo k jeho intenzivnímu štěpení, k častým změnám majitelů jeho jednotlivých částí a nezřídka i k převedení do rukou sousedních šlechtických rodin. Berky z Dubé tak znovu postihl tento negativní jev související s přílišným větvením rodu, se kterým se můžeme u předků milštejské podlinie setkat již na přelomu 14. a 15. století a stejně jako v předchozím případě vedl v dalších letech k chudnutí a politické pasivitě mnoha z jejích zástupců. Na závěr tak nezbyvá než se ohlédnout nazpět do „zářného“ 15. století a vyzvednout důležité okamžiky či aspekty růstu moci milštejské podlinie.

O vybudování pomyslných základů majetkového a politického postavení milštejské podlinie v 15. věku se jednoznačně zasloužila její druhá generace, která od počátku husitských válek začala aktivně vystupovat ve veřejném životě. Řeč je o bratrech Jaroslavovi (5) a Jindřichovi (6) z Milštejna, jenž v této době jak díky svému působení, tak vlivem vnějších okolností rozšířili svůj majetek o Kravařský újezd, Ronov a krátkodobě i Lipou a Helfenburk a začali se politicky prosazovat na lokální a v malé míře i na celozemské úrovni. Díky tomu, že zůstali v oblasti severních Čech v období náboženských válek jako jedni z mála šlechticů věrní králi Zikmundovi, si získali jeho přízeň, která jim teoreticky již roku 1435, ale fakticky až v letech 1443/4 zajistila město Lipou. Její ovládnutí mladším z bratrů, Jindřichem (6), mělo zcela eminentní vliv pro jeho další směřování. Toto město a panství mu totiž dlouhodobě poskytovalo dostatek materiálních i lidských zdrojů a tím mu umožnilo, aby mohl ve 40. a 50. letech navázat

62/ Viz AČ V, s. 495–496, č. 64, s. 160–162, č. 319–323.

63/ Blíže k okolnostem vydání zřízení zemského viz Čornej, P.: *Velké dějiny země VI.*, s. 510–524.

64/ Viz MZD II, s. 43, č. 1, s. 61, č. 1, s. 76, č. 96, s. 99, č. 1, s. 103, č. 17, s. 109, č. 1, s. 111, č. 12, s. 120, č. 48, s. 123, č. 71, s. 128–129, č. 101; AČ XVI, s. 416, č. 517.

65/ Viz AČ X, s. 306–311, č. 68; AČ XVI, s. 462–463, č. 594.

66/ Lze usuzovat, že Jan zemřel již roku 1500. V lednu 1501 totiž nebyl tradičním sněmem zvolen jako přísedící moravského z. soudu, ačkoliv tento post zastával s výjimkou roku 1491 kontinuálně mezi lety 1490–1500. Zmínku o existenci Ludmily viz ve Futák, P. – Plaček, M.: *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*, Praha 2006, s. 474.

67/ Blíže k druhému rodovému dělení viz Panáček, J.: *Dělení Berků*, s. 23–49. Tentýž autor se věnoval i prvnímu dělení, viz Panáček, J.: *První velké dělení Berků z Dubé v letech 1391–1402*. *Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska* 28, 2019, s. 5–25.

68/ AČ XII, s. 523–524, č. 1155, s. 549–550, č. 1194.

69/ CIM IV/3, s. 124–126, č. 736.

70/ PDZ I, s. 246–247, č. 50.

71/ Petr je v pramenech zmíněn naposledy 18.6. 1519, viz předchozí poznámku. Zároveň musel zemřít před rokem 1522, kdy je jeho manželka jmenována jako poručnice jejich dětí, viz AČ XXXII, s. 127–128, č. 3449–3451.

Obr. 6. Pohled na zámek Zákupy s hospodářským dvorem a částí parku, který milštejská podlinie získala i s přilehlým panstvím do své držby od pánů z Vartenberka někdy mezi lety 1460-1493 (https://www.zamek-zakupy.cz/ups/sychrov/fotogalerie/tisko-ve_zpravy_2020/2020_7_1/Zakupy).

na „základy“ z dob husitských válek a mnohem intenzivněji tak budovat svoji politickou kariéru. Druhým důležitým faktorem, jenž přispěl k rapidnímu nárůstu Jindřichovy veřejné aktivity v této době bylo zavedení landfrýdního systému správy v důsledku interregna (1440–1453), díky níž se politický život začal odehrávat spíše na krajské než zemské úrovni, což s sebou přinášelo značný potenciál mocenského růstu i pro do té doby na dvoře nezakotvené šlechtice. To navíc napomohlo seznámení Jindřicha s Jiřím z Poděbrad, s nímž od 40. let svázal svůj kariérní postup. Za služby, které boleslavskému hejtmanovi a následně zemskému správci a českému králi na rovině diplomatické a vojenské poskytoval, se mu Jiří odvděčil v letech 1453/4, kdy Berkovi napomohl s prosazením na královském dvoře Ladislava Habsburského. Následně ho sám za své vlády pravděpodobně poctil uvedením do několika úřadů. Také v posledních letech života si nadále zachovávali věrnost, jak dokazuje Jiřího potvrzení privilegií Berkova města Jablonného roku 1466 a naopak Jindřichova vojenská podpora Poděbradovi z let 1467/8, jehož zájmy při boji s katolickými kruciáty v severních Čechách nadále hájil.

S vědomím výše napsaného je možné konstatovat, že příčinou politického vzestupu zrovna milštejské podlinie, a ne jiné části rozrodu Berků z Dubé, byla aktivita Jaroslava (5) a Jindřicha (6) za husitských válek, která položila základy pozdější Jindřichovy politické kariéry a díky níž došlo k vybudování nezbytné hmotné základny reprezentované především městem a panstvím Lipá.

Třetí generace milštejské podlinie, tedy Jindřichovi synové Jaroslav (7), Jiří (8), Jan (9) a Petr (10), úspěšně navázali na politickou kariéru svého otce a prosadili se na dvoře Jiřího z Poděbrad v posledních letech jeho vlády i na českém dvoře Vladislava Jagellonského. Postavení, které vybudoval otec, nejen udrželi, ale podařilo se jim ho i polepsit. V Čechách se uplatnili především dva nejstarší bratři Jaroslav a Jiří, kterým se podařilo mezi lety 1469–1500 ovládnout úřad nejvyššího dvorského sudího. Mimo to působili i v dalších pozicích spojených se soudní proveniencí (úřad královského prokurátora, přisedení na komorním i zemském soudu). Zaujme především kariéra Jiřího, který dokázal využít nepřítomnosti krále v Čechách po jeho trvalém přesídlení do Budína ke kumulaci několika úřadů a z pozice dvorského sudího se aktivně podílel na vytváření Vladislavského zřízení zemského.

Také třetí z bratrů, Jan, se prosadil ve veřejném životě, ovšem na rozdíl od straších sourozenců nespojil svou politickou aktivitu primárně s Čechami, přestože i zde působil, ale s Markrabstvím moravským. Učinil tak kvůli výhodnému sňatku s jednou z posledních zástupkyň vymírajícího rodu pánů z Kravař, s níž vyženil nedaleko Olomouce položené panství Šternberk, Dvorce a Moravský Beroun, kam roku 1480 rovněž přesídlil. Na Moravě se také rychle a velice úspěšně prosadil v politice, jak dokazují jeho styky s tamějšími předními šlechtici a události, kterých se zúčastnil. Synové Jindřicha Berky (6) se mimo jiné zasloužili i o rozšíření pozemkové držby podlinie v severních Čechách, když přikoupili panství Sloup a pravděpodobně i Zákupy.

Jindřichovi synové tak milštejskou podlinii „přivedli“ do 16. století jako silný rod s významným politickým i majetkovým postavením. Přestože v této době došlo k rozsáhlému tříštění majetku, nevedlo to rozhodně k pádu Berků z Dubé do „propadlišť dějin.“ Další členové, jako například Zdislav Berka z Dubé (+1553), totiž nesli dobré jméno rodu dále do budoucnosti.

ARCHIVNÍ PRAMENY

Národní archiv Praha (NA), fond Archiv Koruny české (1158–1935). [online dostupné na adrese: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>].

EDICE PRAMENŮ

AČ: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Z archivu domácích i cizích I. Ed. F. Palacký, Praha 1840; II. Ed. F. Palacký, Praha 1842; III. Ed. F. Palacký, Praha 1844; IV. Ed. F. Palacký, Praha 1846; V. Ed. F. Palacký, Praha 1862; VI. Ed. F. Palacký, Praha 1872; VII. Ed. J. Kalousek, Praha 1887; VIII. Ed. J. Kalousek, Praha 1888; IX. Ed. J. Kalousek, Praha 1889; X. Ed. J. Kalousek, Praha 1890; XII. Ed. J. Kalousek, Praha 1893; XV. Ed. J. Kalousek, Praha 1896; XVI. Ed. J. Kalousek, Praha 1897; XVIII. Ed. J. Kalousek, Praha 1900; XXVIII. Ed. J. Teige, Praha 1912; XXXII. J. Čelakovský, Praha 1915; XXXVI. Ed. G. Friedrich, Praha 1941; XXXVII/2. Ed. G. Friedrich, Praha 1941.

CIM: Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2. Privilegia non regalium civitatum provincialium annorum 1453–1500. Ed. A. Haas, Praha 1960; IV/3. Privilegia non regalium civitatum provincialium annorum 1501–1526. Ed. A. Haas, Praha 1961.

Libri citationum et sententiarum seu knihy pŕohonné a nálezové V–VI. Ed. V. Brandl, Brno 1888–1895.

MZD: Moravské zemské desky II. Kraj olomoucký 1480–1566, Ed. F. Matějek, Brno 1948.

PDZ: Pozůstatky desk zemských Království českého roku 1541 pohořelých I. Ed. J. Emler, Praha 1870; II. Ed. J. Emler, Praha 1872.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450–1471), Ed. F. Palacký, Vídeň 1860.

LITERATURA

Adamovič, J. – Blažková, J. et alii: Česká Lípa. Město na Ploučnici, Česká Lípa 2018.

Aschenbrenner, M.: Berkové z Dubé. Příspěvek k majetkové struktuře české šlechty do poloviny 17. století, netištěná diplomová práce obhájená na PF UJEP, Ústí nad Labem 1992.

Baletka, T.: Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa, Praha 2003.

Beran, Z.: Katolické panstvo na dvoře Jiřího z Poděbrad. Procesy vzájemné konvergence a divergence. Mediaevalia historica Bohemica 17/2, 2014, s. 37–75.

Beran, Z.: Poslední páni z Michalovic. Jan IV. (+1435/1436) a Jindřich II. (+1468), České Budějovice 2010.

Čornej, P. – Bartlová, M.: Velké dějiny země Koruny české VI. 1437–1526, Praha 2007.

Čornej, P.: Jiří Poděbradský a severní Čechy. In: Osobnosti v dějinách regionu 1, Liberec 2004, s. 25–48.

Dragoun, M. – Maťa, P.: Komorní soud za vlády Vladislava Jagellonského (1471–1488). Sborník archivních prací 47/2, 1997, s. 255–292.

Dvorský, F.: O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař, Brno 1910.

Futák, P. – Plaček, M.: Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu, Praha 2006.

Kristen, Z.: Soud dvorský a jeho knihy za krále Ladislava, Praha 1931.

Macek, J.: Jagellonský věk v českých zemích 1471–1526 I. Hospodářská základna a královská moc, Praha 1992.

Martinovský, I.: Soud dvorský za krále Vladislava II. In: Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., Praha 1992, s. 277–291.

Otto, J.: Ottův slovník naučný III, Praha 1890.

Palacký, F. – Charvát, J. Ed.: Dílo Františka Palackého. Svazek první. Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských v Království českém, od nejstarších časů až do nynějška, Praha 1941.

Panáček, J.: Dělení Berků z Dubé v roce 1502. Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska 13, 2004, s. 23–48.

Panáček, J.: První velké dělení Berků z Dubé v letech 1391–1402. Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska 28, 2019, s. 5–25.

Prokop, M.: Proměny majetkového a mocenského postavení šlechty na Boleslavsku v 15. století na pozadí držby opevněných sídel. In: Pax bello potior. Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc, Liberec 2004, s. 66–103.

Rejzek, J.: Vzestup moci Berků z Dubé v neklidných dobách 15. století. 1. část. Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska 30, 2021, s. 35–59.

Tomek, V. V.: Dějepis města Prahy IX, Praha 1893.

Trnka, P.: Finanční situace českého krále Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490, netištěná diplomová práce obhájená na FF UK, Praha 2008.

Urbánek, R.: České dějiny III/2. Věk Poděbradský, Praha 1918.

Urbánek, R.: České dějiny III/3. Věk Poděbradský, Praha 1930.

Urbánek, R.: České dějiny III/4. Věk Poděbradský, Praha 1962.

RESUMÉ

Die wachsende Macht der Berka von Dubá in den unruhigen Zeiten des 15. Jahrhunderts

2. Teil

Jan Rejzek

Die Ronowitzer gehörten zu den bedeutenden tschechischen Adelsgeschlechtern, die mehrere Jahrhunderte lang auf hoher politischer Ebene die Geschichte des tschechischen Staates mitgestalteten. Obwohl die Historiker dieser Adelsfamilie schon bestimmte Aufmerksamkeit gewidmet haben, so blieben dank der erheblichen Verzweigkeit dieses Geschlechts zahlreiche Schicksale einzelner Angehöriger und sogar ganzer Zweige ungenügend bearbeitet. Wegen ihrer Bedeutung und der Besonderheiten hinterließen sie aber unübersehbare Spuren in den Quellen. Diese Diskrepanz ist vor allem bei den Berka von Dubá in den unruhigen Zeiten des 15. Jahrhunderts sichtbar. Bei meiner Forschung habe ich mich daher auf drei Generationen eines Teils der verzweigten Adelsfamilie der Berka von Dubá konzentriert, für den sich unter den Historikern die Bezeichnung Teillinie Mühlstein eingebürgert hat. Nachdem ihre Vorgänger während der Regentschaft Karls des IV. und Wenzel des IV. mehr als ein halbes Jahrhundert lang passiv waren, tauchten sie plötzlich wieder an der Seite der Könige Ladislaus von Habsburg, Jiří von Poděbrady und Wladislaw II. Jagiello auf und bekleideten wichtige Landes- und Hofämter.

Der vorliegende Artikel, der zweiter Teil eines Textes ist, der in der vergangenen Nummer dieses Sammelbandes publiziert wurde, stellt eine prosopographische Dokumentation der Schicksale zweier Generation der Teillinie Mühlstein in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts dar, aber vor allem auch eine Analyse ihres politischen Wirkens. An die vorherige Abhandlung knüpfen wir zu Beginn der fünfziger Jahre an, einem Wendepunkt für den Vertreter der Teillinie Mühlstein Heinrich von Berka. Er hatte langfristig auf diplomatischer und militärischer Ebene den Boleslawer Hauptmann und böhmischen Landesverwalter Jiří von Poděbrady unterstützt, was jetzt Früchte trug. Er half ihm nicht nur sich in den Jahren 1453–1454 am Königshof von Ladislaus von Habsburg durchzusetzen, er bedachte ihn auch später während seiner eigenen Regentschaft mit mehreren Ämtern. Die Zusammenarbeit hielt auch noch während der letzten Lebensjahre des Königs Jiří von Poděbrady an. Ungeachtet des Krieges, dessentwillen Jiří von Poděbrady von vielen Adligen verlassen wurde, hielt ihm Heinrich von Dubá die Treue und kämpfte für dessen Interessen.

Die dritte Generation der Teillinie Mühlstein, also Heinrichs Söhne Jaroslav, Jiří, Jan und Peter, knüpften erfolgreich an die politische Karriere ihres Vaters an und setzten sich am Hof des Jiří von Poděbrady gegen Ende von dessen Regentschaft sowie danach am tschechischen Hof von Wladislaw Jagiello durch. Die vom Vater erreichte Stellung bewahrten sie und es gelang ihnen diese sogar weiter auszubauen. In Böhmen konnten die zwei ältesten Brüder Jaroslav und Jiří in den Jahren 1469–1500 das Amt des Obersten Hofrichters besetzen. Daneben wirkten sie auch in weiteren Positionen des Gerichtswesens. Beeindruckend ist besonders die Karriere von Jiří, der es verstand, die Abwesenheit des Königs, der nun seinen ständigen Sitz in Buda hatte, zur Anhäufung von mehreren Ämtern zu nutzen. In der Stellung des Obersten Hofrichters beteiligte er sich aktiv an der Schaffung der Wladislawischen Landesordnung.

Auch der dritte Bruder, Jan, konnte sich im öffentlichen Leben durchsetzen. Er verband seine politischen Aktivitäten jedoch im Unterschied zu seinen älteren Brüdern nicht primär mit Böhmen, obwohl er auch dort wirkte, sondern mit der Markgrafschaft Mähren. Er hatte günstig eine der letzten Vertreterinnen des aussterbenden Geschlechts der Herren von Kravaře geheiratet, durch die er die Herrschaft Sternberg, Dvorec und Moravský Beroun unweit von Olomouc erhielt, wohin er auch 1480 übersiedelte. In Mähren hat er sich ebenfalls schnell und sehr erfolgreich in der Politik durchgesetzt, wie seine Beziehungen zu den dortigen Adligen und die Ereignisse, an denen er beteiligt war, beweisen. Die Söhne des Heinrich von Berka konnten unter anderem auch den Landbesitz ihrer Teillinie in Nordböhmen erweitern, in dem sie die Herrschaft Sloup und wahrscheinlich auch Zákupy erwarben.

Heinrichs Söhne brachten ihre Teillinie Mühlstein als eine starke Adelsfamilie mit bedeutender Stellung in der Politik und beachtlichen Besitztümern in das 16. Jahrhundert. Obwohl es in dieser Zeit zu umfangreicher Vermögenszersplitterung kam, so führte das keinesfalls dazu, dass die Berka von Dubá im Abgrund der Geschichte verschwunden wären. Andere Angehörige der Familie, wie z. B. Zdislav Berka von Dubá († 1553), trugen den guten Namen des Geschlechts weiter in die Zukunft.

ABBILDUNGEN

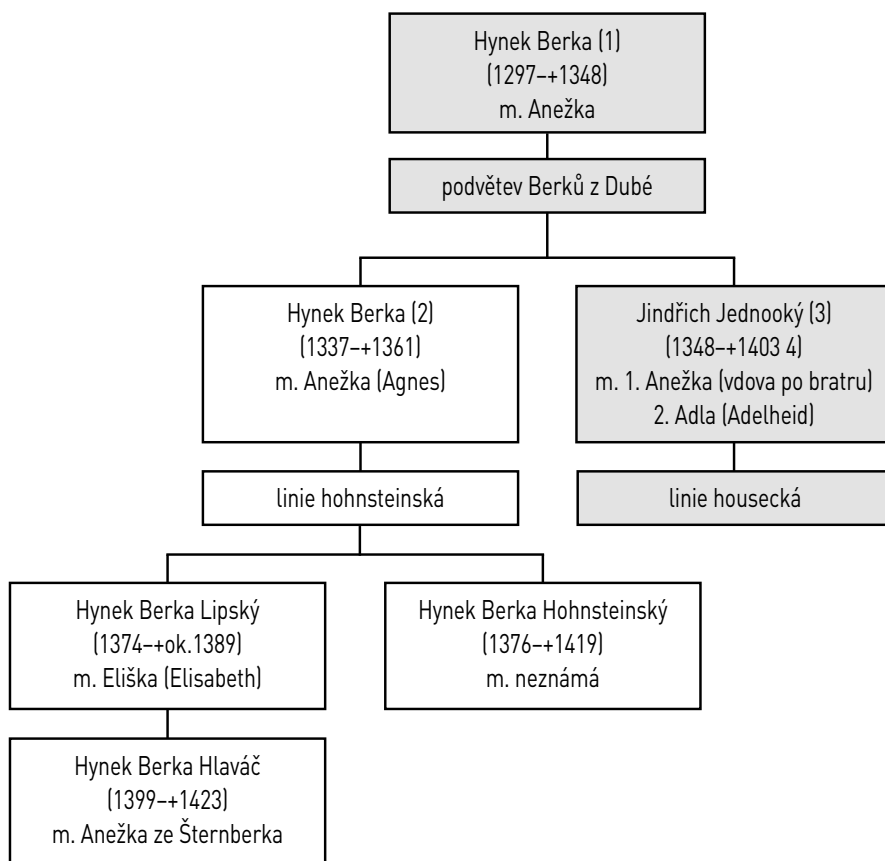
- Abb. 1. Das Privileg des Königs Ladislav Pohrobek für die Stadt Lipá vom 24. 06. 1457. Die Urkunde belegt, dass Jindřich Berka (6) die wirtschaftliche Entwicklung seiner Stadt und seine Bedeutung bedachte (Staatliches Kreisarchiv Česká Lípa, Fond Archiv der Stadt Česká Lípa, Inv. Nr. 4).
- Abb. 2. Das Privileg der Brüder Jaroslav, Jan, Jiří und Petr Berka von Dubá für die Stadt Lipá vom 21. 01. 1471, mit welchem den Lipaer Bürger alle älteren Vorrechte und Privilegien bestätigt werden (Staatliches Kreisarchiv Česká Lípa, Fond Archiv der Stadt Česká Lípa, Inv. Nr. 5).
- Abb. 3. Ausgezeichnet erhaltener Siegel des ältesten der vier Brüder, Jaroslav Berka, angehängt an einer Urkunde aus dem Jahr 1471 (Staatliches Kreisarchiv Česká Lípa, Fond Archiv der Stadt Česká Lípa, Inv. Nr. 5).
- Abb. 4. Der Blick zur Burg Lipý vom Osten auf dem Aquarell von F. Röhmsch aus den Jahren 1830–1840 (Heimatkundliches Museum und Galerie in Česká Lípa, Graphiksammlung, Inv. Nr. V-700).
- Abb. 5. Das heutige Bild der Burg Sloup, des Zentrums der Herrschaft Sloup, die die Gebrüder Berka von Wilhelm von Ilburg 1471 erwarben (<https://region.rozhlas.cz/skalni-hrad-a-poustevna-sloop-maji-pohadkove-prostory-uvnitri-i-na-povrchu-8513279>).
- Abb. 6. Der Blick zum Schloss Zákupy mit dem Wirtschaftshof und einem Teil des Parks, welches die Mühlsteiner Unterlinie samt der Domäne in ihren Besitz von den Herren von Wartenberg irgendwann zwischen 1460-1493 gewann (https://www.zamek-zakupy.cz/ups/sychrov/fotogalerie/tiskove_zpravy_2020/2020_7_1/Zakupy).
- Abb. 7. Teillinie der Berka von Dubá. Die Vorgänger und die Zugehörigen der Teillinie Mühlstein sind mit Fettdruck betont. Die Lebensdaten entsprechen den Angaben in den Quellen (*geboren) (+gestorben). Alle Stammbäume sind vereinfacht und zeigen nicht den ganzen Umfang der Verzweigungen. Ich danke Jaroslav Panáček für Korrektur und Ergänzung der genealogischen Daten der Stammbäume.
- Abb. 8. Linie Houska der Berka von Dubá. Die Lebensdaten entsprechen den Angaben in den Quellen (*geboren) (+gestorben).
- Abb. 9. Teillinie Mühlstein der Berka von Dubá. Die Lebensdaten entsprechen den Angaben in den Quellen (*geboren) (+gestorben).

Übersetzt von Petra Sochová

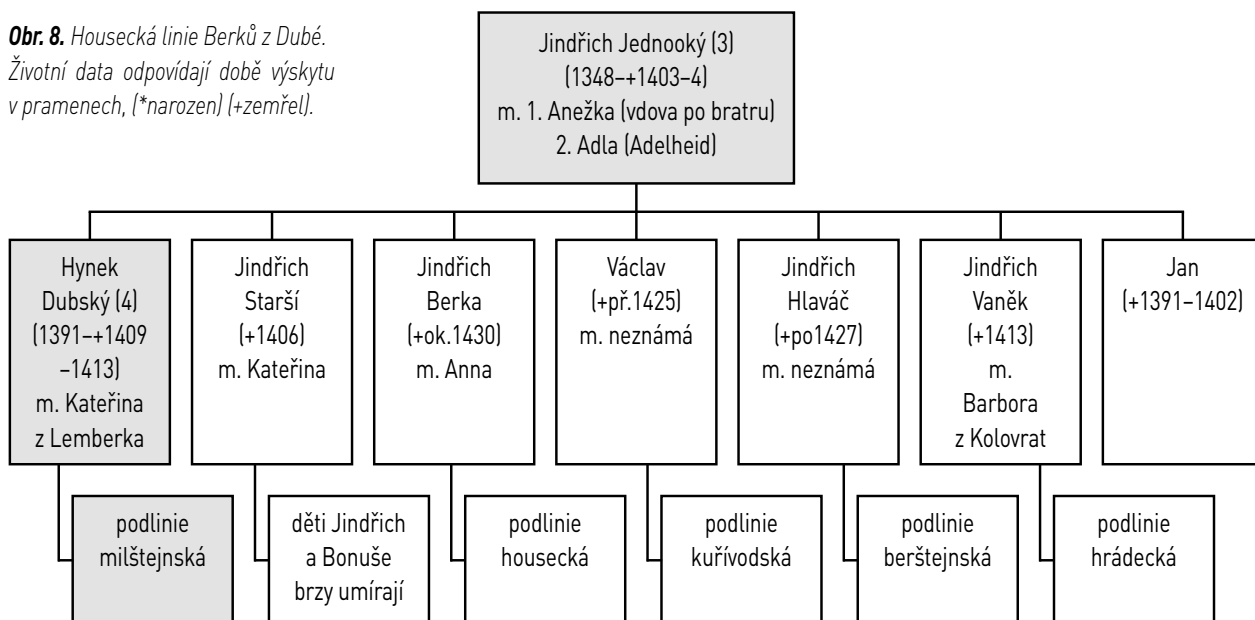

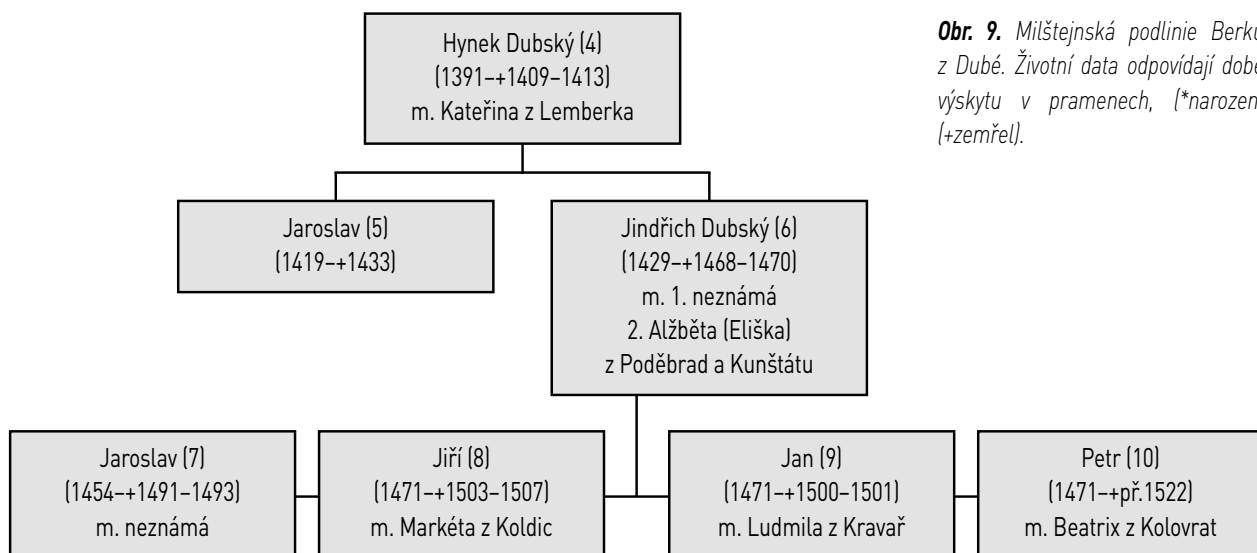
Obr. 7. Podvětev Berků z Dubé. Jsou zvýrazněni předchůdci milštejské podlinie a její členové. Životní data odpovídají době výskytu v pramenech (*narozen) (+zemřel). Všechny Rodokmeny jsou zjednodušené a neznamenávají jednotlivé rozrody v plné míře.

Za opravu a doplnění genealogických údajů rodokmenů patří můj velký dík Jaroslavu Panáčkovi.

Obr. 8. Housecká linie Berků z Dubé. Životní data odpovídají době výskytu v pramenech, (*narozen) (+zemřel).

Obr. 9. Milštejnská podlinie Berků z Dubé. Životní data odpovídají době výskytu v pramenech, (*narozen) (+zemřel).